

Міхась Тычына (нар. 10 лютага 1943 г., п. Верхне-Сталінскі Алданскага раёна Якуцкай АССР) – літаратуразнаўца, пісьменнік. Доктар філалагічных навук. Нарадзіўся ў сям’і ссыльнага селяніна. Дзед Мітрафан Фаміч Тычына з сям’ёй (жонка Ефрасіння Іосіфаўна, сын Аляксандр, дзве малалетнія дачкі Зіна і Люба) у 1930 г. быў высланы як кулак у Алданскі раён ЯАССР; маці Кацярына Сцяпанаўна Алашкіна як кулачка была выслана тады ж. У 1947 г. разам з бацькамі пераехаў на іх радзіму, у вёску Завалочыцы Глускага раёна. Скончыў філалагічны факультэт Брэсцкага педагагічнага інстытута (1964). Тры гады, з перапынкам на службу ў войску, працаваў настаўнікам на Піншчыне. Скончыў аспірантуру пры Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР (1970). Цяпер працуе загадчыкам аддзела тэорыі і гісторыі літаратуры Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі. Спецыяліст у галіне літаратуразнаўчай экспертызы. Сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў з 1976 г.

70

Друкавацца пачаў у 1963 г. з вершаў (брэсцкая абласная газета “Заря”); як крытык і літаратуразнаўца выступае з 1969 г. (часопіс “Маладосць”). Аўтар шматлікіх

уласных і калектыўных манаграфій, эсэ, нарысаў, аповесцей, апавяданняў. Пераклаў на беларускую мову шэраг твораў Алеся Адамовіча. Адзін з аўтараў школьных падручнікаў і навучальных дапаможнікаў для базавай і сярэдняй школы.

Аўтар кніг “Дажынкi: Аповесць і апавяданні” (1979), “Магчымасці рэалізму: Прычыннасць і гістарызм” (з В. Жураўлёвым; 1982), “Змена квадры: Зборнік літаратурна-крытычных артыкулаў” (1983), “Вяртанне: Аповесць пра Кузьму Чорнага” (1984), “Час прозы: Зборнік літаратурна-крытычных артыкулаў” (1988), “Аляксандр Пушкін і Якуб Колас” (1999), “Карані і крона: Фальклор і літаратура” (1991), “Беларуская літаратура і свет: Папулярныя нарысы” (з Л. Баршчэўскім і П. Васючэнкам; 2006), “Чалавечае вымярэнне ў сучаснай беларускай літаратуры (у суаўтарстве; навуковае рэдагаванне ўсяго тэксту; 2010), “Вялікія і Малыя Тычыны: легенды і рэальнасць (зборнік літаратурна-дакументальных матэрыялаў пра беларускі і ўкраінскі род Тычынаў)” (2011), “Янка Купала і Якуб Колас: учора і сёння” (2012) і інш.

Майстэрства творцы

Міхась ТЫЧЫНА

“ЯК ЖЫВЕШ ТЫ, МОЙ НАРОД...”

ДА 80-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ЮРАСЯ СВІРКІ

У шумнай і вясёлай кагорце літаратурнага пакалення шасцідзясятнікаў імя Юрася Свіркi (1933 – 2010) стала займае месца недзе паміж першай і другой дзясяткай найбольш яркіх і прыкметных імёнаў. Прынамсі, літаратуразнаўца-крытычны разгляд жыцця і творчасці прадстаўнікоў названага пакалення звычайна абмяжоўваецца першай “залатой дзясяткай”, а імя Юрася Свіркi або падвёрстваецца пад пералік “шчасліўчыкаў”, або трапляе ў безаблічна-агульнае вызначэнне “і інш..” Яго можна аднесці да разрады “непрачытаных паэтаў”.

Вядома, кнігі вершаў, выбраных твораў Ю. Свіркi заўсёды своечасова рэцэнзаваліся, і, акрамя фармальна-апісальных, лёгка адшукаць водгукі, аўтары і назвы якіх гавораць самі за сябе. Сярод іх рэцэнзій на першы зборнік вершаў маладога паэта

“Шэпчуцца ліўні” (1959): “Паэзія – у жыцці!” Рыгора Бярозкіна, “Сваім голасам” Міхася Стральцова, “Нязведаныя шляхі і збітыя сцежкі” Валянціна Тараса; на зборнік вершаў “Вечнасць” (1963): “Пра кнігу таварыша” Рыгора Барадуліна, “Агонь жывы і бенгальскі” Сямёна Блатуна, “Памяць сэрца” Сцяпана Гаўрусёва, “Вечнае, чалавечнае” Вячаслава Рагойшы, “Сто кіламетраў паэзіі” Янкі Сіпакова. Творчы рост паэта навідавоку. Сучаснае асэнсаванне жыцця і творчасці Юрася Свіркi дае падставу залічваць яго ў шэраг вартых “уважлівага прачытання” (Ралан Барт) паэтаў.

Юрась Мікалаевіч Свірка (псеўданімы Банадысь Кастрыца, Гарчыца), паэт, журналіст, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Аркадзя Куляшова (1993, за зборнік паэзіі “Узаемнасць”), нарадзіўся 6 мая 1933 г. у вёсцы Маргавіца Бя-

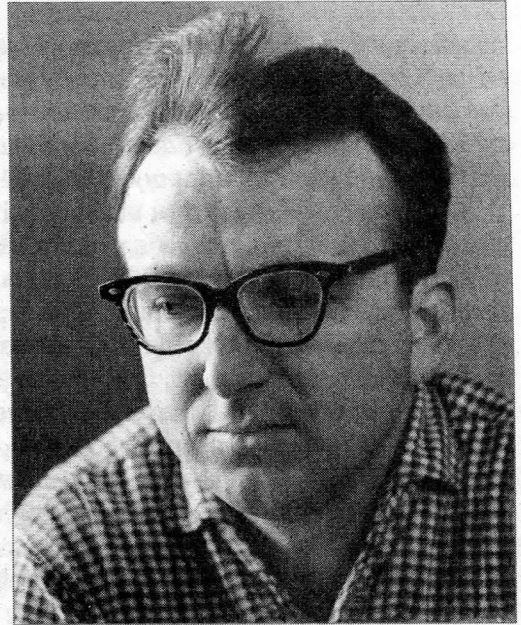
гомльскага раёна Мінскай вобласці (цяпер Докшыцкі раён Віцебскай вобласці). У аўтабіяграфічных нататках “Вяртаючыся ў перажытае” (1973) паэт згадвае гады дзяцінства і падлеткавага ўзросту, звязаныя з цёплымі ўспамінамі пра родную вёску і бацькоў. “...Самая жаданая для мяне дарога тая, што вядзе ў бок Бягомля... Там упершыню, ад роднай маці, пачуў павучае беларускае слова... Там выток маёй любові да бацькаўшчыны” [1, с. 251]. Бацька паэта, Мікалай Іванавіч, удзельнік грамадзянскай вайны, селянін-земляроб, жыў з працы сваіх рук. Маці, Акуліна Пятроўна, ведала шмат казак, баек, любіла спяваць беларускія народныя песні. У сям’і было васьмёра дзяцей, пяць сясцёр і тры браты, Юрась – малодшы.

У 1953 г. Ю. Свірка скончыў Бягомльскую сярэднюю школу, тады ж паступіў на аддзяленне журналістыкі філалагічнага факультэта БДУ, якое скончыў у 1959 г. У час вучобы пазнаёміўся з многімі паэтамі. Удзельнічаў у працы добра тады вядомага паэтам-пачаткоўцам літаратурнага аб’яднання пры “Чырвонай змене”. Пасля заканчэння вучобы некалькі месяцаў працаваў стыль-рэдактарам у часопісе “Камуніст Беларусі”. У 1959 – 1961 гг. – на пасадзе літсупрацоўніка рэдакцыі газеты “Чырвоная змена”, з 1961 г. – старшы рэдактар літаратурна-драматычнага вяшчання Беларускага радыё, з 1975 г. – загадчык аддзела прозы і паэзіі газеты “Літаратура і мастацтва”. Свой першы верш “Новы крок” Ю. Свірка надрукаваў у газеце “Піянер Беларусі” (1952).

Малады паэт, студэнт 3-га курса, пісаў у вершы “Слядамі бацькоў” (1957): “*Праходжу я не першы на зямлі, / Ісці мне лёгка светлымі шляхамі: / Тут да мяне мае бацькі прайшлі, / І я трапляю крочыць іх слядамі... / Бацькам маім нялёгка выпалі лёс: / Яны ў баях нам здабывалі волю, / Каб толькі мы хадзілі на ўвесь рост, / Каб не згіналі плеч сваіх ніколі*” [2, с. 6]. У творы, напісаным лёгка, празрыстым 5-стопным ямбам, ужо выявілася імкненне паэта бачыць уласны жыццёвы шлях як звяно вялікага гістарычнага ланцуга. Маці, бацьку паэт прысвяціў шмат вершаў.

Праправы навакольнага жыцця і зрухі душы асэнсоўваюцца ўжо не толькі Свіркам-паэтам, але і Свіркам – глыбокім філосафам, які рана зведаў цану чалавечага жыцця, духоўную і культурную каштоўнасць набытага драматычнага вопыту.

Васьмігадоваму Юрасю назаўсёды запомніўся пачатак вайны: запаленыя, стомленыя, няголеныя, галодныя савецкія пехацінцы, якія забеглі ў вёску Маргавіцу ў першыя дні вайны, і амаль адразу пасля іх запалілі нямецкія танкеткі (“*Чужынцы саскаквалі з машын і з кінжаламі ганяліся за курамі, рагочучы, выносілі з істопкі падвяленыя кумпякі і сцёгны. Яны рэзалі і глыталі мяса, як ненажэрныя*

пачвары”). І выснова, уласцівая пярэ ўжо сталага, багатага на жыццёвы вопыт, філасафічна настроенага паэта: “*Неяк адразу змяніўся наш Бягомль... Людзі нашай вёскі былі дружныя, трымаліся разам... Існаваў нават, калі так можна яго назваць, савет старэйшын. Аўтарытэт паважаных аднавяскоўцаў меў вялікую сілу*” [1, с. 251 – 252]. ...Калі вяскоўцы хаваліся ў час блакцы ў лесе за ракой Бярозай, немцы спалілі вёску.

Настойлівае акцэнтаванне ў вершах увагі на прыналежнасці да пакалення “дзяцей вайны”, якому ўласціва абвостраная дзіцячая памяць пра перажытае блізкімі людзьмі, жыхарамі спаленай карнікамі вёскі Маргавіца, у Ю. Свіркі не здаецца данінай часу і перапевам чужых інтанацый, а чымсьці надзвычай шчырым і натуральным, неадольнай патрэбай выказацца пра набалелае. У вершы “Вечар над Паліком” (1958) знаходзім завяршэнне намалёванай гераічна-гістарычнай панарамы: “*Я гляджу на той бераг / І лаўлю усе гукі начныя, / Я стаю сярод ночы – / Не магу я дадому пайсці: / Можна, ў поўнач, / А можна, на золку / Прыплывуць і сюды сувязныя, / Яны змогуць заўжды тут сабе / Папаўненне знайсці*” [3, с. 14]. Пакаленне Ю. Свіркі шкадуе, што не паспела ў час падрасці, каб прыняць чынны ўдзел у падзеях сусветна-гістарычнага маштабу.

У вершы “Маё мястэчка” (1956) ключавыя словы паэта таксама пра вайну: “*Я не забыў, / Што бомбаю варожай / Маленства накалечана маё*”. Забыць такое немагчыма, бо абавязкова нагадаюць “*чараты і лозы, / І ў багне адгукнецца / Гільзаў медзь*” [3, с. 7 – 8]. У многіх “ваенных” і “партызанскіх” вершах тут і там пра перажытае сведчаць “сляды вайны”: “*у чалавека раны зарастуць, / Але рубцы навечна застаюцца*” [3, с. 9], “*мох зялёны парос. / Ператлела еўголле, /*

Але попел зусім / Не астыў яшчэ знізу” [3, с. 11], “а пчолы цяжка з красак выпаўзаюць / І кулямі рашыцяць далячынь”, “кладу пад падушку / Любоў і надзею, / Як клалі вайной партызаны наган” [3, с. 31 – 33], “здаецца мне, падбітым самалётам / Планіруе над сасняком каршун” [3, с. 34].

Заўважаныя ў беларускім наваколлі і пазначаныя ў глыбіні памяці падрабязнасці нічога не кажучы пасляваеннаму пакаленню, але надзвычай шмат нагадваюць “дзеям вайны”. У вершы “На партызанскім аэрадроме” (1964) выказана найбольшае жаданне паэта Ю. Свіркі, які ўвесь час разважае пра таямніцы і праблемы пісьменніцкай прафесіі: “І я нібыта ўзлёту тут чакаю, / Гляджу у даль, / Што мроівам дыміць. / Аэрадром! / Цябе я бласлаўляю. / Мяне над дробналесем паднімі, / Мяне над дробнатэм’ем паднімі!” [3, с. 34 – 35]. Менавіта такое ўменне зазірнуць у глыбіню жыццёвай з’явы, адчуць яе сакральны сэнс, узняцца “над дробнатэм’ем” характэрна для паэта.

Урокі майстэрства засвойваліся Ю. Свіркам на працягу ўсяго яго творчага жыцця. Ва ўжо згаданай аўтабіяграфіі, напрыклад, чытаем такое вызначэнне: “Калі б патрабавалася адказаць, якія вершы любіш, зазначыў бы: выпакутаваныя, сціслыя, спакойныя. Мне здаецца, калі паэт свядома піша гучныя радкі, то ён думае, што ўсе глухаватыя і яму трэба крычаць” [1, с. 255]. Нелюбоў да “вершаў-галаваломак з прэтэнзіяй на глыбакадумнасць” неабавязкова азначае і нелюбоў да творчага эксперымента. У вершах Ю. Свіркі, акрамя моцнай апоры на традыцыйнасць народна-песеннай лірыкі класікаў, адчуваецца таксама засяроджаная і падтэкстава багатая іронія і гратэская вобразнасць, заўважаныя яшчэ Варленам Бечыкам, літаратурным крытыкам і літаратуразнаўцам [5, с. 296].

Беларускі паэт у супрацьстаянні тагачаснай “трыбуннай лірыцы” абапіраўся на вопыт Я. Купалы і вершы, дзе ёсць “жыццёвая аснова і лёс” (верш “Купалле”: “А песня павольна / Расла і ўзлатала. / Здаецца, што полем / Спяшае Купала” [4, с. 12]). Да постаці нашага класіка Ю. Свірка звяртаецца неаднойчы, каб адчуць яго веліч і каб паспавядацца: “Я не люблю высокіх слоў, авацый, / Не ўскалыхнулі мне яны душы. / Не кожнаму хачу я прызнавацца / У тым, пра што пішу, чаму пішу... / У вас вучуся вобразу і слову... / Ваш верш вучыў...” [4, с. 227 – 228].

Паэт не баяўся прызнацца ў паходжанні з традыцыйнай “аграрнай цывілізацыі” з яе спрадвечнай народнай этыкай і эстэтыкай, прастатой і чысцінёй людскіх дачыненняў: “Ішоў я ў паэзію з вёскі, / Яна мне трывожыла сны – / Ваеннай пары адалоскам / І мірным напевам сасны. / Я славіў Бярозу, і поле, / І лес, і пушчанскую раць, / Як людзі пяхуць у застоллі, / Як моўчкі над горам ста-

яць... / Не ведаю я, ці пачулі, / Але я і сёння пяху / Пра вернасць зямлі і матулі, / Пра вечную мову сваю. / Не ведаю я, ці ўдалося, / Але я хацеў перадаць, / Як шастае поле калоссем, / Як звоніць касой сенажаць. / Як сэрца трапеча ў чаканні, / Як свецяцца зоркі начэй, / Як ласкава грэе каханне, / Як здрада балюча пяху. / Не тузаў я рыфмаю жылы – / Высвечваў душы глыбіню...” [3, с. 5 – 6].

А ў выніку працэсу самаспазнання нараджаюцца такія паэтычныя шэдэўры, як верш “Два штрыхі да вядомай ісціны” (1964), які стаў хрэстаматыйным:

Даказана і войнамі, і голадам,
Што падаюць раней
Мужчыны-волаты.
Жанчыны ж
Застаюцца жыць удовамі,
Засмучаныя думкамі бядовымі.

Таму
Спачатку падалі мужчыны,
Бо аддавалі свой паёк нішчымны
Матулям,
Любым жонкам
І каханым,
А самі паміралі нечакана.

Яны хацелі,
Каб хоць дзень-другі
Жыццё прадоўжыць родным, дарагім.
А там –
Не стане голаду, вайны.
А там, глядзіш,
Народзяцца сыны...

З такою думкай падалі яны [3, с. 36].

Родны край, “нічым не славуць лясісты куток”, насамрэч “славуць каменнямі...”, “густымі барамі”, “чабаровымі і верасовымі пералескамі, лугавінамі і крыніцамі”, апеты Ю. Свіркам у многіх яго вершах. У вершы “Родны край” (1958) незнаёмы хлопец на Замкавай гары натхнёна апавядае сябрам пра Гародню і пра Нёман, а лірычны герой перапыняе яго і пачынае распавядаць пра “партызанскі наш Бягомль і пра раку Бярозу”, пра прыгажуні сосны, з якіх вырабляюць скрыпкі і цымбалы, і пра раку Бярозу, дзе бабры майструюць дружна хаткі, дзе ласіныя сцежкі да ракі вядуць. Аўтар сканчае высновай: “І хлопца я не пазнаю, / Крычыць зусім цвяроза: / – Кідай ты практыку сваю, / Паедзем на Бярозу” [2, с. 8]. Магчыма, узятыя дзеля рыфмы словы цвяроза – Бярозу, бягом – Бягомль, бяроз – бароў, медзь – грывінець выглядаюць штучнымі, але вобраз лірычнага героя праўдападобны.

Пейзажная лірыка Ю. Свіркі перадае настрой чыста дзіцячага, наіўнага ўспрымання свету ва ўсёй яго прыроднай паўнаце і першароднай нескранутасці. Верш “Ласіха” (1958) поўны чуласці

да навакольнага асяроддзя, уласцівай не чалавеку, а ласісе, якой “надакучыла адной, / І ў смутку другая яна кліча: / Лася тут восенню глухой / Забіў бяздушны паляўнічы”. Чалавек жа, разумная істота, на жаль, страціў жыццёвы інстынкт і ўвогуле пачуццё “глыбокай пашаны да жыцця” (А. Швейцар).

Асобныя пейзажныя творы Ю. Свіркі можна смела ўключыць у школьныя хрэстаматыі, настолькі адкрыта і пранікнёна гучаць у іх дзіцячыя інтанацыі. Як, напрыклад, у вершах “Хмаркі”, “Пасля навальніцы”, “Лось”, “Ноч”, “Грыбы”, “Ветразь”, “Ягады”.

У лірыцы Ю. Свіркі, і ранняй, і сталай, выяўлена імкненне вярнуцца ў часы маленства. Пра яго ў сваю пару Леў Талстой сказаў, што ідэал, да якога мы імкнёмся, не ў будучыні, а ў мінулым, у дзяцінстве, поўным суладдзя са светам. Адсюль жаданне паэта перагледзець многія стандартныя параўнанні і трывалыя выразы: “І варта жыць...” (“Гаротны Месяц! / Рыфмай выпадковаю / Цябе сцягнулі з неба, цягнуць зноў. / І шабляю, / І бубнам, / І падковаю / Здаваўся ты для многіх песняроў”), “Так было б...” (“Уяўляецца тая палянка, / Дзе Алёнка сядзіць ля крыніцы. / Адышоўся далёка Іванка, / І сумуе па ім сястрыца”), “У блакіце жаўрук” (“Прылятае ён першым / З далёкага выраю. / Але людзі гавораць, / Што гэта не так...”). Спіс вершаў, дзе на першым плане перагляд звыклага, вялікі.

Амаль кожны верш Ю. Свіркі завяршаецца філасофскай сентэнцыяй, бо ў кожнай праяве жыцця паэт шукае глыбінны сэнс, незаўважны павярхоўнаму погляду. Такая асаблівасць нагадвае пра сябе ў назвах кніг Ю. Свіркі: на фоне жыццёвай канкрэтыкі (“Шэпчуцца ліўні”, “Баравіна”, “Аўтограф”, “Памятная вярста”, “Кружка з пясчаным дном”) выразна вылучаецца філасафізм як праява самабытнасці вобразнага мыслення (“Вечнасць”, “Крэўнасць”, “Люблю і веру”, “Біяграфія памяці”, “Ядранасць”, “Паўшар’е блакіту”, “Узаемнасць”). У вершы з адпаведным загалоўкам “Вечнасць” (1960), прысвечаным Рыгору Барадуліну, сябру па паэтычным цэху і жыццёвым лесе, думка аўтара выказана па-мужчынску адкрыта і жорстка: “Жыццё з людзьмі гаворыць груба: / Адных – дае, другіх – бярэ. / А людзі ж – гэта не падрубны, / Ім так не хочацца старэць. / Падрубны лёгка замяняюць / (У лесе знойдзецца бяро), / А людзі знаюць і не знаюць, / Калі для воч настане ноч”. У паэта адметнае прызвание – у любым выпадку думаць пра вечнае, чалавечнае: “А я ўсё думаю пра вечнасць, / Пяро не выпускаю з рук” [6, с. 16].

Жыццёвая выснова, да якой прыйшоў яшчэ Свірка-студэнт: “І варта жыць...” (1959), невыпадковая. На 3-м курсе вучобы ва ўніверсітэце ён моцна захварэў: “Мяне вайна / І сёння не пакіну-

ла: / Знайшла у лёгкіх шчылінку адну... / Тады скажу я, / Што вайна загінула, / Калі грудзьмі здаровымі ўздыхну” [6, с. 37 – 38]. Лячыўся ў Грузіі. Напісаў пра гэта цыкл вершаў. У творы “Я з палаты пачынаў дарогу” (1959) узнёўляюцца ў падрабязнасцях пакуты асуджанага да смерці юнака: “Цэлы месяц мне сціскалі косці / Мулякі бальнічных бінты... / Не забуду, як мяне шывалі. / Сіні шрам застаўся на плячы... / “Нібы мёртвы, болю ён не чуе”, – / Чуў ад урачоў я і сясцёр... / А было, што ступіш крок і... цёмна, / Вочы забінтоўвала імгла...”. Паэт на ўсё жыццё застаўся ўдзячны грузінскім урачам, якія яго “ў смерці вырывалі”, сястры-грузінцы, што, “як малога, навучыла зноў мяне хадзіць”: “Беларусь мая дала жыццё мне, / Грузія ад смерці зберагла” [6, с. 11 – 12]. Пазней, калі паэт бываў у частых камандзіроўках у розных кутках неабсяжнага Савецкага Саюза, ён адусюль прывозіў стосы вершаў, прысвечаных дружбе народаў.

Нечакана, бы парыв ветру, уварвалася ў лірыку Ю. Свіркі інтымная тэма: “Многа ты мне крыўднага сказала...”, “Я не веру...” (1963). У вершы “Непажаданае спатканне” (1963) пакуты юнага героя выбухаюць у маналог, які раптам пачынаецца і раптам абрываецца: “Тыя вочы маўчаць, / Што без слоў / гаварылі начаю; / Тыя губы маўчаць, / Што дружилі з маімі губамі; / Тыя рукі маўчаць, / Што мяне абвівалі вянкамі. / Як раней, / Не паверу мядовым вачам; / Як раней, / Не паверу вішнёвым губам; / Як раней, / Не паверу гарачым рукам, – / Ты мне здрадаю сэрца / Навек апякла. / І з табой, / Як з агнём, / Мне балюча сустрэцца...” [4, с. 48]. Але ўжо ў вершы “Заклінанне” (1963), дзе паўтараюцца знаёмыя па іншых вершах падрабязнасці любоўнага захаплення, быццам гутарка ідзе пра адну і тую ж асобу, знаходзім клятву ў вечным каханні да той, што, “нібы жыццё, адна / Была і будзеш. / Ты – мая аснова... / І я цяпер нават такі шчаслівы – / Не страшна чарната даўгіх начэй... / А страшна, / Што магу цябе згубіць...” [4, с. 67 – 68]. Толькі сам закаханы можа зразумець такіх жа закаханых, аднойчы ўбачаных выпадкова:

Двое ў лодцы.

Мусіць, муж і жонка.

Адплывае бераг – жоўты вал.

Рассякае лодка-пласкадонка

Паясы тугіх азёрных хваль.

След дарожкай на азёрнай сіні.

Два вяслы у чатырох руках

Адпыхаюць лодку на глыбіні,

Дзе вада страшнейшая за страх.

.....

Адплывайце далей, адплывайце.

Вёслы – на ўсе пёры у ваду!

Адпыхайце далей, адпыхайце

Смутаю, і нявернасць, і бяду [4, с. 82].

У кнізе вершаў “Узаемнасць” (1993), у раздзеле, невыпадкова названым “3 жыццём размова не канчаецца”, Ю. Свірка пацвярджае заяўленую яшчэ ў пачатку творчага шляху прыналежнасць да літаратурнай плыні “ціхай лірыкі”. Прызнанне ў любові да роднага кутка, з часоў коласаўскай “Новай зямлі”, і не магло быць гучнагалосым і звонкапафасным, тым больш што гэта адпавядае беларускай душы ўвогуле і прыроднай сціпласці паэта ў прыватнасці. У пару, калі многія яго равеснікі ў адначасе ператварыліся ў паэтаў-трыбунаў і з нядаўніх абывацеляў сталі раптоўна палітычнымі дзеячамі, Ю. Свірка застаўся верным сваёй ціхмянай і цяроплівай натуры беларуса, які адкрыта радуецца чаканым пераменам у грамадскай атмасферы і адначасова сумняваецца ў шчырасці многіх “перабудоўшчыкаў на час”, чуючы фальш пафасных заклікаў і палітызаваных лозунгаў.

Грамадзянская пазіцыя паэта выказваецца дастаткова пэўна ў радках верша “Мяне заўсёды вабіла сюды” (1993), які адкрывае згаданую кнігу і натуральна ўспрымаецца як праграмны: “Мяне заўсёды вабіла сюды, / У гэты край лясны і камяністы, / Дзе доўга нараджаліся сады, / Дзе сосны скрозь / І менш бяроз махрыстых. / Мяне заўсёды клікалі ласы, / Рака Бяроза чысціней вытоку. / Такоў нідзе не ўбачыў я красы, / Хоць і ад дому ад’язджаў далёка. / Мяне заўсёды суцяшаў спакой / Вясковага ляснога адвячорка / І той туман-дымок па-над ракой, / Што не бывае на радзіме горкім” [7, с. 5]. У падтэксце гэтых радкоў выразна чуецца іронія да векавечнага пакланення “рускім березам”, “русскому полю”, словам “и дым отечества нам сладок и приятен”.

А ў заключэнне пішуцца радкі, пад якімі мог бы падпісацца і Максім Багдановіч, і Максім Гарэцкі, і Максім Танк:

Мой край, навекі ў сэрцы ты маім
Часцінкай нескаронай Беларусі.
І, як прызнаўся малады Максім,
Зямлёй зрабіцца тут – я не баюся [7, с. 5].

Юрась Свірка, у адрозненне ад шумнага на тоўпу сучаснікаў, пра тое, “што ўчора балела, / Што сёння баліць”, пра што “народ мой адкрыта гаворыць”, “пра чалавечнасць і чалавека, / Пра годнасць яго, / Пра знявагу і лёс. / Пра годны застою, знішчэння і здзеку”, выказваецца простымі, без гучных эпітэтаў і выклічнікаў, словамі, найперш таму, што “народ мой, ты вымаўчаў гэту галоснасць. / Галоснасць гаворыць сумленнем людзей” [7, с. 9], “нарэшце хочацца паверыць – / Народ паверыў у сябе” [7, с. 11]. Паэт глыбока адчувае супярэчлівасць “пераходнага перыяду” і выдатна разумее неабходнасць усебакова-

“ёсць чаму, ёсць чаму / І ў народа майго навучыцца”, а з другога – “ёсць чаму, ёсць чаму / І народу майму навучыцца, / Каб пакутліва крыўду за лёс свой / У вечнасць не нёс”. І ў той жа час ён ні на хвіліну не забываецца пра галоўнае ў жыцці і гісторыі краіны: “Я – пясчынка яго. Не магу без яго ні хвіліны”. І адкідвае ўсякія папрокі ў яго, народа, бок: “Ён жа – волат, ён – сіла, і той ён адзіны, / Чыё слова не можа ніхто / Паланіць, напраўляць, адмяняць” [7, с. 14 – 15].

Тым не менш, нягледзячы на пакутлівы роздум і на рацыянальныя высновы, паэт не здольны пазбавіцца ад пачуцця распачы. Напрыклад, у цыкле “Надпісы пад палітычнымі малюнкамі”: “Дзе ваш розум, скажыце, урады і троны? / Да чаго дажылася планета Зямля: / Сума шара зямнога і бомбы нейтроннай / Вызначаюць знішчальную сілу нуля” [7, с. 40].

У пачатку творчасці Юрась Свірка напісаў верш “Хачу прагнуцца...” (1963), дзе выказаў на яго паэтычнае пажаданне “прагнуцца праз сотні год”, каб “наслухаць, / Як жывеш ты, мой народ”. І яго цвяроза прадуманае асабістае рашэнне: “Калі пачую: / Ты жывеш, народ / (Па голасе пазнаю беларусаў), / Тады спакойна на пагост вярнуся / І зноў засну – / На сотні тысяч год” [3, с. 29]. 31 жніўня 2010 г., калі паэт браў удзел у штогадовым свяце Дня ведаў у Камянцы, яго не стала: збалела за век сэрца абарвала жыццё і творчы бег. Суцяшэннем нашчадкам застаюцца нашы веды пра тое, што тузін кніг паэзіі Юрася Свіркі нясе ў сабе вялікі творчы вопыт перажытага на працягу ХХ ст., што паэт сказаў непаўторнае слова пра новую эпоху ў гісторыі беларусаў першага дзесяцігоддзя ХХІ ст., што яго вершы перакладзены на рускую, украінскую, літоўскую, грузінскую, армянскую, узбекскую, таджыкскую, чувашскую, малдаўскую, асецінскую, польскую, англійскую мовы, а многія яго тэксты сталі песнямі (музыку да якіх напісалі М. Аладаў, Э. Зарыцкі, В. Кандрасюк, Ю. Семьянка і інш.).

Спіс літаратуры

1. **Вытокі песні** : аўтабіяграфія беларускіх пісьменнікаў. – Мінск : Маст. літ., 1973.
2. **Свірка, Ю.** Шэпчуць ліўні : вершы / Ю. Свірка. – Мінск : Дзяржвыд БССР, 1959.
3. **Свірка, Ю.** Кружка з пясчаным дном : лірыка / Ю. Свірка. – Мінск : Маст. літ., 1990.
4. **Свірка, Ю.** Ядранасць : вершы / Ю. Свірка. – Мінск : Маст. літ., 1983.
5. **Ярош, М. Р.** Беларуская савецкая лірыка / М. Р. Ярош, В. Л. Бечык. – Мінск : Навука і тэхніка, 1979.
6. **Свірка, Ю.** Вечнасць : вершы / Ю. Свірка. – Мінск : Дзяржвыд БССР, 1963.
7. **Свірка, Ю.** Узаемнасць : кніга вершаў / Ю. Свірка. – Мінск : Маст. літ., 1993.